

HARALAMB VASILIU (1880–1953) – ÎNTEMEIETORUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR AGRICOL DIN MOLDOVA

CZU: 378.4:631-051(478+498)

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.25.3-78.19>Doctor habilitat în științe agricole **Vasile BOTNARI**E-mail: vasile.botnari@sti.usm.mdORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0470-0384>

Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor al USM

HARALAMB VASILIU (1880–1953) – THE FOUNDER OF HIGHER AGRICULTURAL EDUCATION IN MOLDOVA

Summary. Born in 1880, Haralamb Vasiliu graduated from the Iași Internat High School in 1898. After completing his studies at the University of Iași, in 1901 he obtained a degree in physical and chemical sciences, and in 1902, a degree in mathematical sciences. With the support of the "V. Adamachi" scholarship awarded by the Romanian Academy, he studied between 1902 and 1905 at the Higher School of Agriculture and Forestry in Hohenheim (Germany), where he was recognized as the most outstanding student in the institution's over one hundred-year history. He then pursued specialization studies at the University of Breslau (now Wrocław, Poland), where he defended his doctoral thesis in 1906. At the age of 26, he obtained the position of professor at the University of Iași, where in 1907, he began free courses in agricultural sciences. Later, he received approval to establish an experimental field, followed by the creation of the „Section of Agricultural Sciences”, the predecessor of the Faculty of Agricultural Sciences of the University of Iași. In 1933, the faculty under the leadership of Dean Haralamb Vasiliu was transferred to Chișinău, thus laying the foundation for higher agricultural education in Moldova. Through his visionary hypotheses, he anticipated major discoveries in plant and animal physiology, including the spiral structure of protein substances and the spatial structures of protein macromolecules.

Keywords: higher agricultural education, H. Vasiliu, personality, university, Iași, Chișinău, Moldova.

Rezumat. Personalitate notorie care a stat la baza instituirii învățământului agricol superior. Născut în 1880, Haralamb Vasiliu a absolvit Liceul Internat din Iași în 1898. După finalizarea cursurilor Universității din Iași, în 1901, a obținut licența în științe fizice-chimice, iar în 1902 și licența în științe matematice. În baza bursei „V. Adamachi”, acordate de Academia Română, în 1902–1905, a studiat la Școala Superioară de Agricultură și Silvicultură din Hohenheim (Germania), fiind nominalizat drept cel mai strălucit student din istoria de peste o sută de ani ai instituției, după care a urmat cursurile de specializare în cadrul Universității din Breslau (azi Wrocław, Polonia), unde, în 1906, și-a susținut teza de doctorat. La vârsta de 26 de ani, a obținut postul de profesor la Universitatea din Iași, unde, în 1907, a inițiat cursurile libere de științe agricole. Ulterior, a obținut aprobarea pentru înființarea unui câmp experimental, iar apoi și pentru crearea „Secției de Științe Agricole”, predecesoarea Facultății de Științe Agricole a Universității din Iași. În 1933, facultatea, sub conducerea decanului Haralamb Vasiliu, a fost transferată la Chișinău, punându-se astfel bazele învățământului superior agricol din Moldova. A anticipat prin ipotezele sale vizionare mari descoperiri în fiziologia plantelor și animalelor privind structura spiralată a substanțelor proteice, structurile spațiale ale macromoleculor proteice ș.a.

Cuvinte-cheie: învățământ agricol superior, Haralamb Vasiliu, personalitate, universitate, Iași, Chișinău, Moldova.

Haralamb Vasiliu s-a născut la 17 ianuarie 1880, în satul Hoisești, comuna Dumești, la circa 20 km de orașul Iași, recunoscut și apreciat din toate timpurile ca un centru de cultură, civilizație și inspirație pentru băștinașii din stânga Prutului. Tatăl său, Manole, a fost înfiat la vârsta de patru ani de către Gheorghe Vasiliu, un consătean înstărit [1]. Mama, Maria, născută în 1850, în comuna Reditu, s-a stins din viață mult

prea devreme, după nașterea ultimului copil. La scurt timp, a decedat și tatăl. În familia lui Manole și a Mariei Vasiliu s-au născut zece copii, dintre care au supraviețuit șase (trei băieți și trei fete), Haralamb fiind cel de-al treilea dintre cei rămași în viață [2]. N-au avut parte de bucuriile firești ale copilăriei și adolescenței: rămași orfani, copiii au fost crescuți și educați de sora lor mai mare, Sevasta.

În pofida greutăților și lipsurilor cu care s-au confruntat în copilărie, toți au devenit oameni de seamă și respectuoși. Sevasta, care a purtat cea mai grea povară după pierderea părinților, a devenit învățătoare; Profira – asistentă medicală; Haralamb – profesor universitar, întemeietorul învățământului superior agricol din Moldova pe ambele maluri ale Prutului; Gheorghe – inginer silvic, a activat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, fiind și profesor la Școala Specială de Silvicultură din București; Eufrosina – învățătoare la școala sătească; Mihai – inginer mecanic, profesor la Institutul Politehnic din Iași și București [3]. Cu siguranță, succesul fraților nu a fost întâmplător. Deși au activat în domenii diferite, toți s-au realizat profesional, fapt întâlnit mai rar în acele timpuri, ca trei copii ai unei familii de țărani să ajungă profesori universitari, iar ceilalți să urmeze studii medii. Este clar că asemenea realizări se explică prin înzestrarea intelectuală deosebită a unora dintre ei.

Încă din copilărie, Haralamb Vasiliu i-a impresionat pe dascălii săi prin perseverența și inteligența sa ieșite din comun, comparativ cu cei de vârsta lui. În lipsa unei școli dotate cu cadre didactice calificate în satul natal, băiatul a urmat cursurile primare și gimnaziale la Podu Iloaiei, localitatea din apropiere, apoi și-a continuat studiile la Liceul Internat din Iași, una dintre cele mai prestigioase licee din țară la acea vreme. În liceu s-a remarcat ca elev inteligent, cu un comportament demn de toată lauda. În memoriile scrise spre sfârșitul vieții, amintind despre această perioadă, Haralamb Vasiliu nota: „... am terminat Liceul Internat din Iași, pe atunci liceu model din țară, ca întâiul premiat în toate clasele”.

La examenul de admitere în ciclul superior al liceului, mintea sclipitoare a elevului Haralamb Vasiliu i-a atras atenția renumitului savant chimist Petru Poni, autorul primelor manuale de chimie în limba română, care, în acea perioadă, îndeplinea misiunea de președinte al comisiei de evaluare. Impresionat de istețimea minții și de firea deschisă a adolescentului, profesorul Petru Poni, în calitate de președinte, a solicitat conducerii liceului să fie anunțat atunci când elevul va finaliza studiile, sugerând să i se acorde sprijin material și atenție specială, pentru ca acesta să-și poată valorifica inteligența excepțională manifestată la examenul de admitere [5]. Deși, pe parcursul studiilor liceale, s-a arătat captivat de toate disciplinele în egală măsură, Haralamb manifesta totuși o înclinație deosebită către științele exacte – fizica, chimia și matematica. În condiții materiale cu totul precare, rămas orfan la vârsta de 15 ani, alături de cei cinci frați ai săi, Haralamb a absolvit cursurile Liceului Internat din Iași în 1898, cu distincția „Medalia

de aur”, conferită celui mai destoinic elev din promoția respectivă [4].

Ulterior, după finalizarea, în 1901, a cursurilor Secției de Fizică și Chimie, iar în 1902, a Secției de Științe Matematice din cadrul Universității din Iași, a obținut consecutiv două licențe: în științe fizico-chimice și în științe matematice. Astfel, în concordanță cu studiile liceale, Haralamb Vasiliu ar fi putut deveni un excelent chimist sau matematician, însă a ales să studieze agricultura. Din amintirile foștilor săi studenți derivă o explicație plauzibilă privind predispoziția sa pentru științele agricole. Originea țărănească și viața grea de copil orfan l-au determinat să studieze aprofundat problemele agriculturii, această chemare venind, cu certitudine, din suflet. Din spusele sale, ca decan, în memoriile studenților săi s-au păstrat următoarele: „... îmi puneam des întrebarea, care sunt cauzele mizeriei în care se zbatea săteanul nostru și a înapoierii în care se găsea țara, și doream din suflet să pot să fiu de folos la schimbarea stării de lucruri în bine”.

Datorită perseverenței, excelenței și cunoștințelor acumulate în anii studenției, profesorul Petru Poni l-a recomandat drept un candidat perfect pentru o bursă de studii în Germania. La propunerea sa, Academia Română i-a acordat lui H. Vasiliu bursa „V. Adamachi”, astfel că el a fost printre primii români din Moldova care a plecat să-și continue studiile la Școala de Agricultură și Silvicultură din Hohenheim (Germania), una dintre cele mai vestite și solicitate instituții în domeniu. Fondată pe baza unei ferme model pentru pomicultori, școala dispunea de o tradiție de peste un secol, în cadrul acesteia fiind integrată, în 1818, și Școala de Agricultură de la Deckeddorf. Această remarcabilă instituție de învățământ oferea cunoștințe temeinice, experiență, viziune, demnitate, insuflând totodată dorința de a îmbunătăți viața oamenilor de la sate, implicați în activitățile agricole, istovitoare pentru cei mai mulți dintre ei. Durata studiilor era de trei ani, incluzând pregătirea practică, realizată în paralel cu cea teoretică. Curriculumul disciplinelor era riguros conceput, răspunzând scopului de a forma specialiști cu o pregătire multilaterală în domeniul agriculturii. Datorită pasiunii sale pentru științele exacte, în special pentru chimie, Haralamb Vasiliu a preferat să-și aprofundeze cunoștințele în agrochimie, pedologie și în studiul nutriției minerale a plantelor.

Urmare a dezbaterilor fierbinți în cercurile științifice și studențești din acea vreme, Vasiliu a fost influențat profund de ideile vestitului savant german Justus von Liebig privind nutriția plantelor, care, la un moment dat, a renunțat la cercetările în chimie, făcând o declarație neobișnuită: „... am părăsit dru-

mul științei pentru a face ceva în fiziologia plantelor, pentru agricultură”. Cercetările și concepțiile lui Liebig și-au găsit continuitate în preocupările omului de știință, profesorului Haralamb Vasiliu, de-a lungul întregii sale activități. Ambițios și perseverent, în cei trei ani de studii la Hohenheim, el a fost declarat cel mai valoros absolvent din cele 86 de promoții formate până atunci la această renumită școală europeană a timpului. Rezultatele sale academice au fost remarcabile: 72% dintre notele obținute la cele două sesiuni de examen au fost „excepțional” și „foarte bine” [5].

Studiile din Germania s-au desfășurat între anii 1902–1905, după care Haralamb Vasiliu a urmat cursuri de specializare la Universitatea din Breslau (azi Wrocław, Polonia), unde, în anul 1906, a susținut teza de doctorat în biochimia animală, obținând distincția *Magna cum Laudae*. În diploma sa de doctor în filosofie se menționa: „... În urma hotărârii colegiului constituit al filosofilor, Friedrich Holdefieiss, în calitate de examinator legal, profesor, doctor de stat în filosofie, director al Institutului de zooeconomie, decan în funcție al colegiului filosofilor, bărbatului foarte învățat, HARALAMB VASILIU, român, după ce a trecut examenul cu *Magna cum Laudae* și și-a susținut în public dizertația cu titlul: „Neue Untersuchungen uber die Mutter substanzen der Tierkoper erzeurten hippursäure. Breslau, 1906 [6], probă demnă de *Magna cum Laudae* – conform normelor în vigoare i se conferă titlul, drepturile, privilegiile de doctor în filosofie și magistrul în artele liberale și cele înrudite, făcând-se cunoscute prin această diplomă oficială.” Candidatul a fost declarat public diplomat la 25 iulie 1906, conținutul lucrării de doctorat fiind publicat integral în patru numere ale „Buletinului” Universității din anii 1907–1908.

După obținerea doctoratului, lui Haralamb Vasiliu i s-a propus să rămână în Germania, la Academia Agricolă din Hohenheim, absolvită de el în 1905, însă dragostea pentru țară și legăturile cu oamenii dragi l-au determinat să revină acasă. Sufletește, tânărul savant a fost mereu atașat de casa părintească, de amintirile copilăriei și de sătenii cu care a menținut legătura. Faptele și comportamentul său de viață dovedesc că, oriunde s-ar fi aflat, gândul și dorul îl purtau necontenit către meleagurile natale.

Haralamb Vasiliu a desfășurat o activitate științifică remarcabilă, care îl situează în elita valorilor românești din prima jumătate a secolului al XX-lea, iar importanța cercetărilor sale îl plasează printre personalitățile cu contribuții majore la nivel mondial, datorită abordării și elucidării unor probleme științifice mai puțin cunoscute la acea vreme. În lucrarea sa de

doctorat, Vasiliu a adus dovezi originale asupra unor aspecte cercetate anterior de Fourcroy (1838), Weissmann (1857), Meissner și Shepard (1866), Hoffmeister (1871), cele mai autorizate personalități științifice ale timpului. Lucrarea sa *Nutrirea animalelor domestice și a omului*, publicată în 1916 și revăzută în 1931, este considerată un veritabil tratat științific privind alimentația corectă, cercetările sale păstrându-și actualitatea până în prezent. Savantul este și autorul primului *Tratat de chimie agricolă*, publicat în două volume (1937–1940) și a ținut prelegeri universitare în perioada 1907–1946. Cursul respectiv cuprinde o serie de contribuții științifice personale privind structura protoplasmei, absorbția apei de plante și rolul microelementelor în viața plantelor și a animalelor. Potrivit specialiștilor, acesta a fost primul curs de chimie agricolă elaborat la standardele internaționale ale vremii, recunoscut pe plan mondial [5].

Studiind și activând în Germania, pasionatul și neobositul cercetător și-a aprofundat cunoștințele în biochimie, abordând probleme legate de metabolismul substanțelor la animale, cu referire specială la valoarea biologică a nutrețurilor și alimentelor. În anii de studii la Breslau, a publicat o serie de patru lucrări, în care a abordat probleme intens dezbătute la acea vreme: evoluția inelului benzenic intact în procesul de formare a acidului hipuric și fenacepuric în organismul animal; comportarea inelului benzenic în metabolismul speciilor erbivore, în condițiile creșterii nivelului de substanțe-incipiente, fără azot ale acidului hipuric. Concomitent, a elaborat metode noi de determinare și reducere a acidului hipuric și fenacepuric. Studiind comportamentul inelului benzenic în organismul animal, H. Vasiliu a concluzionat că animalele carnivore utilizează mai eficient energia acumulată în produsele protidice, comparativ cu cele erbivore. Fiind preocupat în mod special de rolul metabolismului acidului uric în menținerea sănătății, a elaborat principii de alimentație adaptate unor stări patologice provocate de concentrația și nocivitatea acidului uric în organismul uman și de necesitatea reducerii conținutului acestuia. Ulterior, au urmat alte cercetări, finalizate prin publicarea unor lucrări științifice de referință privind compoziția chimică a soluțiilor din nord-estul României, regimul apei în sol ca factor determinant al creșterii și dezvoltării plantelor, rolul îngrășămintelor minerale și al microelementelor în procesul fiziologic de formare a recoltelor culturilor agricole.

Având o înclinație deosebită pentru probleme fundamentale ale științei și afirmându-se drept o personalitate excepțională, profesorul H. Vasiliu a conceput o ipoteză mult prea complexă pentru acele timpuri, pri-

vind structura spiralată a substanțelor proteice, ipoteză confirmată ulterior experimental de savanții americani L. Pauling și R. Corey, distinși în 1954 cu Premiul Nobel pentru Chimie. Rămânând un adept convins al geotropismului, în perioada 1928–1936, Vasiliu și-a orientat cercetările asupra unor aspecte controversate din teoriile anterioare privind structurile spațiale ale macromoleculilor proteice. Ipoteza pe care a formulat-o reprezintă o contribuție originală în elucidarea structurii macromoleculare a substanțelor proteice. La baza acesteia stă o idee inovatoare, și anume că aranjarea atomilor în moleculele substanțelor proteice nu poate fi liniară sau plană, așa cum se considera până atunci, ci doar tridimensională, fiind primul savant din lume care a formulat această ipoteză. Analizând în profunzime problema, Haralamb Vasiliu a anticipat că: „molecula materiilor albuminoase este constituită dintr-o coloană vertebrală, formată dintr-o spirală de atomi la care sânt atașate niște catene laterale”.

Ipoteza lui Haralamb Vasiliu, expusă în anii 1928–1936, a fost publicată în revista *Comunicările laboratorului de chimie agricolă*, vol. I, al Facultății de Agronomie din Chișinău, Tiparul Moldovenesc – Editura Terec (1936). Deși ulterior, în 1941, lucrarea a fost republicată în limba germană, în vol. III al aceleiași reviste, din cauza difuzării limitate a publicațiilor științifice editate la acea vreme, concluziile sale au rămas necunoscute comunității științifice internaționale. Această ipoteză remarcabilă din domeniul biochimiei conținea referiri explicite la structura proteinelor, așa cum este ea acceptată astăzi: structura primară, secundară și terțiară. Datorită vastelor cunoștințe în biochimie și chimia fizică ale autorului, lucrarea, considerată epocală la momentul publicării, a fost temeinic argumentată științific. Deși incomplet – în special prin lipsa de previziune a rolului punților de hidrogen în structura terțiară – studiul poate fi considerat prima lucrare din lume care a formulat modelul structurii helix a macromoleculilor proteice. O asemenea apreciere a fost exprimată în 1976 de profesorii germani A. Buthenand și P. Karlson, de la Universitatea din Marburg, care afirmau că „Haralamb Vasiliu trebuie considerat drept precursorul direct al structurilor helix propuse de Pauling și Corey” [5]. Printre alte concepte, vizionar formulate de Vasiliu, ulterior confirmate și acceptate, se numără și ipoteza privind existența „radiațiilor vitale ale organismelor vii” [7], avându-se în vedere câmpul bioenergetic al celulelor vii sau efectul Kirlian, evidențiate mai târziu prin metoda superioară electronografică de către I.F. Dumitrescu. Referindu-se la această lucrare, Haralamb Vasiliu spunea: „La doi ani după scoaterea mea la pensie am publicat în buletinul Politehniciei Iași, lucrarea *Asupra razelor*

vitale care cred că e una din cele mai adânci lucrări științifice ce s-au publicat vreodată”.

La fel de prodigioasă a fost și activitatea lui Haralamb Vasiliu în domeniul învățământului superior. Revenit în țară în vara anului 1906, el dispunea de o pregătire complexă și interdisciplinară în științele atribuite agriculturii, cu profunde cunoștințe în chimia agricolă, biochimia și fiziologia plantelor și animalelor. Însă nu mai puțin importantă era dorința sa de a contribui substanțial la binele patriei și a țărănilor români. Plin de gânduri nobile și intenții de patriotism, la vârsta de doar 26 de ani, a obținut postul de profesor supleant la Catedra de Chimie Agricolă a Facultății de Științe din Iași, fiind ulterior confirmat profesor definitiv (1909) și profesor titular (1916) la Universitatea din Iași.

La începutul secolului al XX-lea, România ocupa unul dintre ultimele locuri în Europa în privința învățământului agricol. Abia la 6 septembrie 1841, Ion Ionescu de la Brad a obținut aprobarea domnitorului Mihail Sturdza pentru introducerea predării agriculturii la Academia „Mihăileană” (actualul Colegiu Național din Iași). Conștientizând rolul fundamental al cunoașterii în rezolvarea problemelor complexe ale agriculturii – domeniu prioritar pentru dezvoltarea economică și socială atât la nivel local, cât și național – profesorul Vasiliu a început, în 1921, demersurile pentru înființarea unei Facultăți de Agronomie în Moldova. Pentru un asemenea proiect erau binevenite și oportune reformele învățământului concepute de Spiru Haret, care, în linii generale, s-au încununat cu rezultate pozitive și durabile asupra dezvoltării societății românești. La îndemnul acestui mare reformator al învățământului românesc, în 1907, profesorul Vasiliu a inițiat prelegeri publice de științe agricole pentru studenții de la Facultatea de Științe a Universității din Iași. Ulterior, datorită insistenței sale, a obținut organizarea unui câmp experimental, unde studenții aveau posibilitatea să-și consolideze cunoștințele prin practica agricolă, iar mai târziu a reușit legiferarea unei „Secții de Științe Agricole”.

Merită menționat că până în anul 1933, cursurile de specialitate agronomică erau predate aproape în totalitate de către Haralamb Vasiliu, în mod gratuit. Devotamentul și pasiunea sa pentru învățământul agronomic transpar din cererea de anulare a deciziei de pensionare, depusă în 1941, în care el scria: „Cursul meu ținea doi ani dacă se adună orele, se socotește că făceam un număr de 636 ore, cam cât zece profesori; pe lângă cursuri am făcut lucrări practice cu studenții în laborator și în câmpul de experiențe, dirijam și chiar lucrăm în ferma demonstrativă, mai ales vacanțele. Această activitate a durat 15-20 de ani, și țin să

remarc că a fost complet gratuită, căci eram plătit ca profesor de chimie agricolă și alimentară la Secțiunea fizico-chimicelor, unde am ținut prelegerile și lucrările practice cu studenții respectivi până în anul 1933”.

În urma eforturilor îndelungate, în aprilie 1933, a fost luată decizia de transformare a „Secției de Științe Agricole” în Facultate de Științe Agricole a Universității din Iași. În mai 1933, noua facultate și-a constituit primul consiliu de conducere, avându-l în frunte, ca decan, pe Haralamb Vasiliu, funcție pe care a exercitat-o de-a lungul anilor, contopindu-și viața cu destinul învățământului agricol superior din Moldova.

Vorbind despre aceste începuturi, el spunea: „Când în noiembrie 1906, ca suplinitor la catedra de chimie agricolă de la Secțiunea de Științe, mi-am început cursul, subiectul pe care l-am dezvoltat, la lecția de deschidere a fost: Pentru a putea contribui în mod eficace la progresul agriculturii noastre, de îndată ce am ocupat catedra de chimie agricolă am căutat ca în paralel să dezvolt un învățământ superior agricol în Universitatea ieșeană!” Astfel, entuziasmatul cercetător s-a integrat deplin în procesul de dezvoltare a învățământului superior agricol. Curajul și realizarea acestei opere, deși întârziate, i-au adus recunoașterea drept fondator al învățământului agronomic superior din Moldova, asemenea lui Ion Ionescu de la Brad, considerat primul profesor român și ctitorul învățământului agronomic superior din România.

Evidențiind istoricul Facultății de Științe Agricole, profesorul Vasiliu, cel care a pus bazele învățământului superior agricol la Universitatea din Iași, a comparat evoluția învățământului superior agronomic ieșean cu dezvoltarea unui organism viu, evidențiind următoarele etape: „Perioada 1907–1912 – prenatală, sau acele cursuri libere, pentru care studenții nu plăteau taxe și nu primeau diplome, ci frecventau cursurile doar din dorința de a obține cunoștințe în cuprinsurile agricole. Apoi a urmat 1912 – geneza, sau Legea lui Arion care se numea Legea învățământului secundar și superior. După care în 1912–1918 rezultă copilăria sau legiferarea Secțiunii de științe agricole în cadrul Facultății de Științe la Iași. Urmează anii 1918–1933 – adolescența sau înființarea catedrelor, laboratoarelor, loturilor experimentale, înființarea bibliotecii agricole și eliberarea primelor diplome de inginer agronom”.

Datorită abnegației și devotamentului său față de învățământului universitar, în 1911, la vârsta de 31 de ani, profesorului Haralamb Vasiliu i-a fost conferită distincția „Membru al Ordinului Coroana României”, în grad de Cavaler, actul de decorare purtând semnătura reputatului intelectual și om politic Titu Maiorescu. Ulterior, la 13 octombrie 1941, a fost decorat cu Semnul Onorific „Răsplata Muncii pentru 25 de ani în

Serviciul Statului”. Numele său este înscris cu litere aurite în marmoră pe lista celor mai valoroase personalități care și-au făcut studiile la Liceul Internat din Iași.

Reputația lui Haralamb Vasiliu se află alături de marile personalități ale culturii și științei românești, precum: Nicolae Gane, Dragomir Hurmuzescu, Calistrat Hogaș, Theodor Nicolau, T.A. Bădărău, Eugen Lovinescu, Traian Lalescu, Iorgu Iordan, Mihail Jora, Mihai Ralea, Horia Hulubei, Ionel Teodoreanu [4]. Grație integrității sale ca om de știință și ca profesor universitar, la 7 iunie 1942, a fost ales membru titular al Academiei Oamenilor de Științe din România [8], iar la 13 noiembrie 1990, *post-mortem*, membru al Academiei Române [9].

Odată cu reunirea Basarabiei cu patria-mamă, în 1918, după mai bine de un secol de înstrăinare, tinerii basarabeni cu aspirație de carte tindeau să-și facă studiile cât mai aproape de casă, îndeosebi la Iași. Din cei 400 de studenți ai Secției de Științe Agricole a Universității ieșene, 220 erau basarabeni [10], Interesul tinerilor basarabeni pentru studiile universitare la Iași a condus la o aglomerare studentescă semnificativă. Pe fondul unei finanțări insuficiente, activitatea didactică întâmpina dificultăți majore, iar condițiile de trai și de studiu deveneau tot mai grele. În această situație, unii fruntași basarabeni, printre care Pan Halippa, au propus conducerii facultății transferul acesteia la Chișinău, unde puteau fi asigurate condiții mai favorabile pentru desfășurarea activității.

Iată cum descria Haralamb Vasiliu situația existentă la acea vreme: „La începutul anului 1933, starea învățământului agricol la Iași era într-o situație extraordinar de precară, personalul didactic plătit extrabugetar amenința cu sistarea cursurilor, laboratoarele neînzestrate deloc, fără subvenții, nu puteau servi la lucrările practice ale studenților, iar practica agricolă lăsa mult de dorit. În această situație critică ne-a venit propunerea reprezentanților Basarabiei de a muta învățământul nostru la Chișinău, sub formă de facultate, înzestrându-l bine. S-a obținut un acord general, având în vedere starea precară a învățământului la Iași, dar și nevoia mare a Basarabiei pentru un învățământ agricol superior”. În aceste împrejurări a apărut și s-a consolidat ideea fermă a transferării facultății la Chișinău. Acest fapt a reprezentat un argument solid pentru Anton Crihan, fruntaș al Unirii și distins cărturar, care la acea vreme deținea funcția de subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, în vederea înființării noii instituții de învățământ agricol la Chișinău.

Haralamb Vasiliu, un om extraordinar, cu o profundă dăruire de sine, îi atrăgea pe studenți către profesia agronomică prin grija sa părintească și prin aju-

Figurile 1, 2. Aula Magna „Haralamb Vasiliu”
la Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Iași.

torul dezinteresat, oferit adesea din propriile resurse materiale. A rămas legendar printre studenții nevoiași, care invocau diverse motive legate de situația materială dificilă, iar „Taica Vasiliu” le înțelegea lipsurile și îi sprijinea financiar, oferindu-le sume modeste pentru a depăși dificultățile. Avea o intuiție pedagogică fină și un spirit de omenie rar întâlnit. Nemulțumit de un grup de studenți basarabeni care nu stăpâneau bine limba română, dar manifestau o puternică dorință pentru studiu, în preajma unui examen de admitere spunea: „... ei trebuie să treacă pentru că au venit să învețe la Iași și au depus tot efortul posibil, îi voi promova pe toți”.

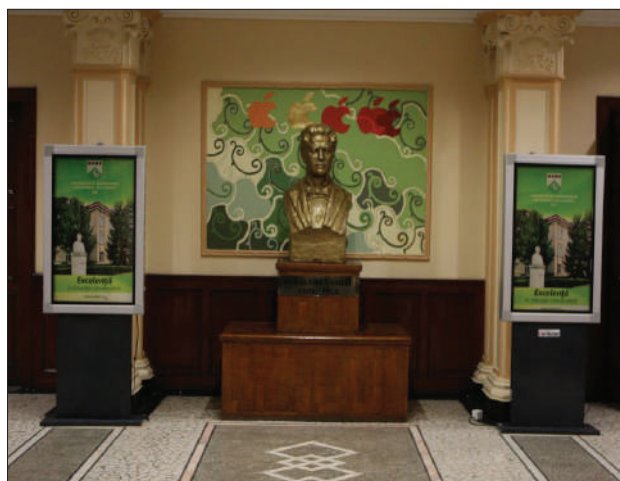
În toamna anului 1933, Facultatea de Științe Agricole a fost transferată la Chișinău, unde, în pofida greutăților vremii, au fost create condiții favorabile pentru desfășurarea activităților didactice și de cercetare, oferindu-i-se imobilul în care a activat Sfatul Țării, o clădire impunătoare situată pe strada Livezilor, astăzi Alexei Mateevici. Facultatea a fost transferată cu întregul corp didactic și echipamentele necesare activității de cercetare științifică, împreună cu întregul inventar agricol, înregistrat la 1 aprilie 1933. Printre distinșii profesori care au susținut prelegeri alături de agrochimistul Haralamb Vasiliu se aflau zootehnicianul Agricol Cardaș, pedologul și muzeologul Nicolae Frolov, originar din comuna Cornești, județul Ungheni (Basarabia), Mihail Costețchi, întemeietorul învățământului horticol din Moldova, și alții.

Transferarea Facultății de Științe Agricole de la Iași la Chișinău s-a înscris în efortul constant al Statului Român de a consolida învățământul din Basarabia, domeniu grav afectat de regimul de ocupație țarist timp de un secol. Aceasta a fost cea de a doua facultate a Universității din Iași transferată la Chișinău, prima fiind Facultatea de Teologie (în 1926).

În pofida dificultăților cu care se confrunta noua instituție, aspirația și gândirea decanului Haralamb Vasiliu erau pline de optimism. El spunea: „... de la 1933 învățământul nostru merge spre maturitate”. Bazându-se pe experiența înființării unor subdiviziuni la Universitatea din Iași, el a inițiat, încă de la început, în cadrul facultății, „prelegeri libere” în agricultură, care ulterior s-au transformat în cursuri oficiale de chimie agricolă, fitotehnie, viticultură, industrie agricolă etc.

Într-un amplu articol intitulat „Învățământul agricol în România”, publicat în revista *Viața Basarabiei*, nr. 3-4 din 1936 [11], Haralamb Vasiliu, a realizat un succint istoric al problemei „De la 1907 și până în prezent”, exprimându-și îngrijorarea că facultatea era parțial neglijată, beneficiind de fonduri insuficiente, fapt ce ar fi putut duce la desființarea ei. Mulțumindu-i ministrului Instrucțiunii Publice, Constantin Anghelescu, care s-a opus închiderii Facultății, Vasiliu a elogiat prestața și seriozitatea studenților basarabeni, scriind: „... cu toate greutățile și lipsurile în sălile goale și friguroase, studenții păstrau disciplina și încrederea, continuând studiile”.

Perioada favorabilă din evoluția Facultății de Științe Agricole la Chișinău nu a durat mult. În 1940, întemeietorul acesteia, profesorul Haralamb Vasiliu, a fost nevoit să se refugieze la Iași, însă nici acolo nu și-a găsit liniștea. Legătura sa cu Basarabia a rămas o rană deschisă în sufletul acestui patriot, servind drept pretext pentru unii reprezentanți ai regimului totalitar instaurat după 1944 în România să-l denigreze și să-l supună persecuțiilor. Toate acestea se petreceau chiar în perioada în care se confirma experimental vestita ipoteză științifică a lui Haralamb Vasiliu privind structura spiralată a substanțelor proteice. Profesorul Haralamb Vasiliu a îndurat cu dârzenie această prigoană, fiind marginalizat, umilit și izolat undeva în

Figura 3. Bustul lui Haralamb Vasiliu din holul Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Iași.

dealul Copoului. În aceste circumstanțe, el s-a stins din viață la 3 noiembrie 1953.

Instituția de învățământ superior agricol din Chișinău are o istorie deosebită, fiind întemeiată prin promulgarea, la 9 aprilie 1933, de către Majestatea Sa Regele Carol al II-lea al României, a Legii privind transformarea Secției de Științe Agricole a Universității din Iași în Facultatea de Științe Agricole, cu sediul la Chișinău [2; 3]. În 1938, Facultatea de Științe Agricole și-a schimbat denumirea în Facultatea de Agronomie și, împreună cu alte două facultăți, a format Politehnica „Gheorghe Asachi” din Iași, sediul facultății rămânând la Chișinău. Ulterior, în august 1940, prin Hotărârea Sovietului Comisarilor Norodnici ai URSS și a Comitetului Central al Partidului Comunist, în baza Facultății de Agronomie a fost organizat Institutul Agricol din Chișinău, cu subordonare unională. După destrămarea Uniunii Sovietice, în noiembrie 1991, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, Institutul Agricol „M.V. Frunze” din Chișinău a fost transferat din jurisdicția URSS în cea a Republicii Moldova și reorganizat în Universitatea Agrară de Stat din Moldova (UASM), instituție care a activat până în 2022 [12].

Pe parcursul activității sale ca instituție de învățământ superior, Institutul Agricol „M.V. Frunze” din Chișinău, ulterior Universitatea Agrară de Stat din Moldova, a format peste 57.000 de specialiști, inclusiv peste 2.200 de absolvenți cu titlu de master și peste 1.000 de specialiști din 67 de țări, care s-au afirmat prin rezultate remarcabile în sectorul real al economiei și în domeniul cercetării, atât în țară, cât și peste hotare.

Preocupările științifice ale profesorului Haralamb Vasiliu s-au regăsit în activitatea UASM și a altor instituții de învățământ și de cercetare, în cadrul cărora, de-a lungul timpului, și-au adus contribuția numeroase personalități marcante ale științelor agricole, pro-

Figura 4. Statuia lui Haralamb Vasiliu din fața Colegiului Tehnic Agricol „Haralamb Vasiliu” din Podu Iloaiei.

movând specialiști de valoare, care, la rândul lor, au contribuit substanțial la dezvoltarea agriculturii – ramură de bază a economiei naționale.

Prin modestia sa rar întâlnită în rândul personalităților cu o vastă autoritate profesională, precum și prin fondul moral profund, Haralamb Vasiliu a trăit departe de zgomotul universitar și de agitațiile politice. Profesorul considera că munca sa reprezenta cea mai înaltă contribuție pe care o putea aduce oamenilor și țării. Însă, după cum se întâmplă adesea în societatea noastră, marcată de oportunism și de curente politice de moment, marii oameni ai neamului, marginalizați și ignorați în timpul vieții, ajung să fie apreciați abia de generațiile viitoare.

În semn de recunoștință, în 1978, bustul savantului a fost instalat pe un postament din granit în holul Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Iași, iar în cadrul instituției a fost deschisă Aula Magna „Haralamb Vasiliu” (Figurile 1-3) [13]. Cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la fondarea Universității din Iași, chipul savantului a fost imortalizat pe cupola Aulei „Gheorghe Asachi” a Institutului Politehnic din Iași. În onoarea reputatului om de știință și dascăl desăvârșit, a fost denumit Colegiul Tehnic Agricol „Haralamb Vasiliu” din Podu Iloaiei [14], unde, în 1999, în fața clădirii centrale, pe un soclu de 2 metri placat în marmură, a fost dezvelită statuia sa din bronz, înaltă de 3 metri (Figura 4).

Amintirea acestei mari personalități, de o forță spirituală rară, dăinuie peste timp și pe malul stâng al Prutului. În semn de recunoștință pentru contribuția sa fundamentală la dezvoltarea învățământului superior și a infrastructurii de cercetare agricolă din Basarabia, precum și pentru formarea potențialului științific implicat, de-a lungul anilor, în dezvoltarea sectorului agrar și a economiei Republicii Moldova, la 7 octom-

Figura 5. Bustul lui Haralamb Vasiliu din fața blocului administrativ al Universității Agrare de Stat din Moldova.

brie 1998, în fața blocului administrativ al Universității Agrare de Stat din Moldova, a fost dezvelit bustul întemeietorului acesteia, profesorului Haralamb Vasiliu (Figura 5). Efortul său neconținut și viața zbuciumată, dedicate progresului științific și învățământului agricol, ar merita astăzi o recunoaștere mai amplă din partea mediului academic și educațional. Puțini, foarte puțini, dintre specialiștii formați de-a lungul anilor în domeniul agriculturii, precum și din alte ramuri, cunosc aportul său fundamental, viața și activitatea celui care a pus temelia învățământului agronomic superior din Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Biografie, Haralamb Vasiliu, [online] <https://sakinmra.blogspot.com/2010/02/haralamb-vasiliu-intemeietor-al.html> (consultat: 24.07.2025).
2. Peștean, V.-I.; Cantar, F. Haralamb Vasiliu: Omul și opera. Iași: Cronica, 1995. 183 p.
3. Timuș, Asea. Entomologia între „operete” din natură și somități istorice. Iași: Lumen, 2009. 272 p.
4. Agrigoroaiei, Gh. I. Istoria Liceului internat „C. Negruzzi” Iași, 1895–1995. Iași: Polirom, 1995. 392 p.
5. Peștean, V.-I. Oameni de seamă ai științei agricole românești. Ediție revizuită. Iași: Panfilius, 2006, 1 vol., 22-28.
6. Vasiliu, H. Neue Untersuchungen uber die Mutter substanzen der Tierkoper erzeurten hippursaeure. Teză de doctorat, în original. Breslaw, 1906.
7. Peștean V.-I. Marii agronomi români. Album național bilingv, român-englez. Iași: PIM, 2008, 16-17.
8. Academia Oamenilor de Științe din România. Membrii Academiei Oamenilor de Științe din România (1935–1948), [online] <https://www.aosr.ro/membrii-sectiei-stiinte-agricole-silvice-si-mediina-veterinara/https://sakinmra.blogspot.com/2010/02/haralamb-vasiliu-intemeietor-al.html> (consultat: 28.07.2025).
9. Academia Română. Membrii Academiei Române din 1866 până în prezent, [online] <https://acad.ro/bdar/armembriLit.php?vidT=Vhttps://sakinmra.blogspot.com/2010/02/haralamb-vasiliu-intemeietor-al.html> (consultat: 28.07.2025).
10. Dumitru Batîr. Un nume atins de nemurire. In: *Intellectus*, nr. 4, 2005, 81-83.
11. Personalitatea zilei: Haralamb Vasiliu, primul decan al Facultății de Științe Agricole din Chișinău. Ziarul *Tim-pul*. 4 decembrie 2014.
12. Universitatea Agrară de Stat din Moldova, file de istorie, [online] <https://www.uasm.md/ro/universitatea/file-de-istorie> (consultat: 1.08.2025).
13. Aula Magna „Haralamb Vasiliu”, [online] <https://www.uaiasi.ro/index.php?lang=ro&pagina=galerii-foto/usamv/aula.htmlhttps://sakinmra.blogspot.com/2010/02/haralamb-vasiliu-intemeietor-al.html> (consultat: 28.07.2025).
14. Colegiul Tehnic „Haralamb Vasiliu” Podu Iloaiei, [online] <https://poduiloaiei.ro/colgiul-tehnic-haralamb-vasiliu-podu-iloaiei/https://sakinmra.blogspot.com/2010/02/haralamb-vasiliu-intemeietor-al.html> (consultat: 2.08.2025).